कक्षा ६ को परिमार्जित नेपाली पाठ्यपुस्तक (२०७०) मा समाविष्ट कथाहरूको विश्लेषणात्मक अध्ययन

खेमबहादुर पराजुली

क्याम्पस क्रमाङ्क : २६५

परीक्षा क्रमाङ्क २१४०३२९/२०७०

शैक्षिक बर्ष-२०६६/२०६७

त्रि. वि. दर्ता नं. ९-२-२१४-६९४-२००७

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषाशिक्षण विभाग

स्नातकोत्तर तह, (एम.एड.) दोस्रो वर्ष नेपाशि (५९८)

को प्रयोजनका निम्ति प्रस्तुत

शोधपत्र

सुकुना बहुमुखी क्याम्पस

नेपाली शिक्षा विभाग,

कोसीहरैचा, मोरङ

२०७२/२०१५

शोधनिर्देशकको सिफारिसपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत सुकुान बहुमुखी क्याम्पस नेपाली भाषा शिक्षण विभाग स्नातकोत्तर तहका छात्र खेमबहादुर पराजुलीले **कक्षा ६ को परिमार्जित नेपाली पाठ्यपुस्तक (२०७०) मा समाविष्ट कथाहरूको विश्लेषणात्मक अध्ययन** शीर्षकको शोधपत्र मेरो निर्देशनमा कडा परिश्रमका साथ तयार गर्नु भएको छ, उहाँको शोधपत्रप्रति म सन्तुष्ट छु र उचित मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति २०७० / /

मेघनारायण श्रोष्ठ

(उपप्राध्यापक)

शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली शिक्षा विभाग

सुकुना बहुमुखी क्याम्पस

कोसीहरैचा, मोरङ

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र मैले श्रद्धेय गुरू उपप्राध्यापक मेघनारायण श्रेष्ठका निर्देशनमा रही तयार पारेको हुँ । शोध तयार पार्ने क्रममा विभिन्न समयमा उपयुक्त सल्लाह सुझाव र सहयोग प्रदान गर्नु भएकोमा शोधनिर्देशक उपप्राध्यापक मेघनारायण श्रेष्ठप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

शोधपत्र तयार गर्न समयसयमा सल्लाह सुझाव र सहयोग प्रदान गर्नुहुने सुकुना क्याम्पस विभागीय प्रमुख गुरू अमृतप्रसाद आचार्यप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । प्रस्तुत शोधपत्र तयार गर्नका लागि उचित सल्लाह दिई मार्गनिर्देशन गर्नुहुन नेपाली विभागका अन्य गुरूहरू प्रेमप्रसाद भट्टराई, दीपक न्यौपाने, गेहेन्द्र खनालप्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । यस शोधपत्र तयार पार्न प्रेरणा प्रदान गर्नुहुने आदरणीय पिता टिकाराम पराजुलीलाई श्रद्धापूर्वक स्मरण गर्दछु । यसै गरी शोधकार्यका लागि हरदम उचित सल्लाह र हौसला प्रदान गर्ने साथै कम्प्युटर टाइप गरी सहयोग गर्ने मेरी धर्मपत्नी कविता थापालाई धन्यवाद नदिइरहन सक्दिन । अध्ययनका क्रममा आवश्यक सल्लाह र सहयोग गर्नुहुने मित्रहरूलाई पनि हृदयदेखि नै आभार प्रकट गर्दछु ।

अन्त्यमा विविध स्रोत र सन्दर्भ सामग्री उपलब्ध गराई सहयोग गर्ने सुकुना बहुमुखी क्याम्पस पुस्तकालय परिवारलाई धन्यवाद दिन्छु । प्रस्तुत शोधपत्रलाई प्रिन्टिङ गर्न सहयोग गर्नुहुने धर्मेन्द्र दुलाल ज्यूलाई धन्यबाद अर्पण गर्दछु ।

शोधार्थी

खेमबहादुर पराजुली

शोधसार

शोधशीर्षक : “कक्षा ६ को नेपाली परिमार्जित नेपाली पाठ्यपुस्तक (२०७०) मा समाविष्ट कथाहरूको विश्लेषणात्मक अध्ययन ”

उद्देश्य :

क. निम्न माध्यमिक तह कक्षा ६ को नेपाली पाठ्यपुस्तकमा समाविष्ट कथाहरूको पाठ्यक्रमको उद्देश्य अनुरूपताको पहिचान गर्नु,

ख. पाठ्यपुस्तकमा समाविष्ट कथाहरू विद्यार्थीको उमेर, स्तर र क्षमता अनुसार भए नभएको विश्लेषण गर्नु,

ग. पाठ्यपुस्तकमा समाविष्ट कथाका पाठसँग अभ्यासको उपयुक्तताको पहिचान गर्नु,

घ. उक्त पाठय्पुस्तकमा समाविष्ट कथाका पाठहरूको सुधारका लागि उपयुक्त सुझाव दिनु ।

शोधनिर्देशक : मेघनारायण श्रेष्ठ

शोधार्थी : खेमबहादुर पराजुली

क्याम्पस : सुकुना बहुमुखी क्याम्पस

पृष्ठ सङ्ख्या : १०+४३+२=५५

शैक्षिक वर्ष : २०६६ /२०६७

“कक्षा ६ को परिमार्जित नेपाली पाठ्यपुस्तक (२०७०) मा समाविष्ट कथाहरूको विश्लेषणात्मक अध्ययन” शीर्षकमा यो शोधकार्य तयार पारिएको छ । कक्षा ६ को नेपाली पाठ्यपुस्तकमा समावेश गरिएका कथाहरूको उद्देश्य अनुरूपताको पहिचान गर्नु, पाठ्यपुस्तकमा समाविष्ट कथाहरू विद्यार्थीको उमेर, स्तर र क्षमता अनुसार भए नभएको विश्लेषण गर्नु, कथाका पाठसँग अभ्यासको उपयुक्तता पहिचान गर्नु र सुधारका लागि उपयुक्त सुझाव दिनु यस अध्ययनको उद्देश्य हो । यस अध्ययन जम्मा पाँच ओटा अध्यायमा पुरा गरिएको छ । अध्याय एकमा अध्ययनको पृष्ठभूमि, शीर्षक, प्रयोजन, समस्याकथन, औचित्य, महत्व, उद्देश्य, क्षेत्र र सीमा उल्लेख गरिएको छ । अध्याय दुईमा पूर्वकार्यको समीक्षा प्रस्तुत गरिएको छ । जसमा सम्बन्धित पुस्तक र शोधग्रन्थहरूलाई पूर्वकार्यको रूपमा उल्लेख गरिएको छ । पुस्तकालयीय विधिमा केन्द्रित रहेर तयार पारिएको यस अध्ययनमा पुस्तकालयमा सङग्रहित पुस्तक, शोधग्रन्थ, पत्रपत्रिकाबाट

सामग्री सङ्कलन गरी विश्लेषण गरिएको छ। यस शोधकार्यको अध्याय तीनमा अध्ययनको ढाँचा, तथ्याङ्क सङ्कलन प्रक्रिया, विशलेषण प्रक्रिया प्रस्तुत गरिएको छ। कथाको समग्र विश्लेषणात्मक अध्ययन अध्याय चारमा गरिएको छ। कथाको उपयोगिता, महत्व, कथाको वर्गीकरण, कथा संरचनाको विश्लेषण, कथामा प्रयुक्त भाषा, पाठको लम्बाईको तुलना, कथामा प्रयुक्त शब्दभण्डार, व्याकरणात्मक अभ्यास, कथाका प्रकार, कथाका तत्व, नमुना प्रश्नलाई विश्लेषण गरी तालिका समेत प्रस्तुत गरिएको छ।

अध्ययनको अध्याय पाँचमा सारांश, निष्कर्ष, सबल पक्ष, दुर्बल पक्ष, सुझावहरू, कार्यान्वयन, नीनि निर्माणमा सहयोग, भावी अनुसन्धाताका लागि सहयोग र सम्भावित शोधशीर्षकहरू राखिएको छ। पाठ्यपुस्तकमा राखिएका सम्पूर्ण कथाहरूको अध्ययन गर्दा पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका उद्देश्य प्राप्तिमा सहयोग पुग्ने देखिन्छ। विद्यार्थीहरूमा साहित्यिक विद्याप्रति अभिरूची जगाउन, कल्पना शक्तिको विकास गर्न, सिर्जनात्मक क्षमताको विकास गर्न कथाहरू अनुकुल रहेको देखिन्छ। कथालाई विविधिकरण गरी प्रस्तुत गरिएको भएतापनि बालमनोवैज्ञानिक कथाको अभाव देखिन्छ। यसलाई सुधार गर्दै बालमनोवैज्ञानिक कथा समावेश गर्नु पर्ने देखिन्छ।

क.स.	**विषयसूची**	पेज नं.

अध्ययाय एक

शोध परिचय

1.1	पृष्ठभूमि	1
1=2	समस्याकथन	1
1=3	अध्ययनको औचित्य	2
1=4	अध्ययनको उद्देश्य	3
1=5	अध्ययनको महत्व	3
1=6	अध्ययनको क्षेत्र र सीमा	4
1=6=1	अध्ययनको क्षेत्र	4
1=7	प्राविधिक/ पारिभाषिक शब्दावली	4

अध्याय दुई

पूर्वकार्यको समीक्षा

2=1	पुस्तकको समीक्षा	6
2=2	शोधग्रन्थको समीक्षा	7
2=3	पूर्वकार्यको समीक्षाको कार्यान्वयन / उपयोगिता	10
2=4	सैद्धान्तिक अवधारणात्मक ढाँचा	11

अध्याय तीन

अध्ययनको विधि र प्रक्रिया

3=1	अध्ययनको ढाँचा	14
3=2	तथ्याङ्क सङ्कलन प्रक्रिया	14
3=3	तथ्याङ्क विश्लेषण प्रक्रिया	15

अध्याय चार

छलफल / उपलब्धि

4=1	छलफल	16
4=1=1	कथा र कविता	16
4=1=2	कथाको उपयोगिता / महत्व	16
4.2	उपलब्धि	18
4=3	विभिन्न आधारहरूबाट कथाको विश्लेषण	19
4=3=1	कथाको वर्गीकरण	19
4=3=1=1	लोककथा	19
4=3=1=2	सामाजिक कथा	19
4=3=1=3	ऐतिहासिक कथा	19
4=3=1=4	पौराणिक कथा	19
4=4	कक्षा ६ को नेपाली पाठ्यपुस्तकमा समाविष्ट कथाको वर्गीकरण	20
44=1	युक्तिसामु शक्ति टिक्दैन	20
4=4=2	साने र ठूले	20
4=4=3	युमादेवीको अवतरण	21
4=4.4	युधिष्ठिरको परीक्षा	21

4=4=5	मानिस नै देवता	22
4=4=6	श्रीकृष्णको पराक्रम	22
4=5	कथाको संरचनाको आधारमा विश्लेषण	22
4=5=1	युक्तिसामु शक्ति टिक्दैन	22
4=5=2	साने र ठूले	23
4=5=3	युमादेवीको अवतरण	23
4=5=4	युधिष्ठिरको परीक्षा	24
4=5=5	मानिस नै देवता	24
4=5=6	श्रीकृष्णको पराक्रम	25
4=6	कथाको संरचना र शब्दभण्डार	25
4=6=1	पाठको संरचना	26
4=6=2	पाठको संरचनाको तुलना	27
4=6=3	वाक्य संरचना	27
4=7	शब्दभण्डार	28
4=7=1	वर्गको आधारमा शब्दभण्डार	28
4=7=1=1	विकारी शब्द	28
4=7=1=2	अविकारी शब्द	29
4=7=2	बनोटको आधारमा शब्दभण्डार	29
4=7=3	स्रोतका आधारमा शब्दभण्डार	30
4=8	कथामा प्रयुक्त नमुना अभ्यास	30
4=8=1=	कथामा प्रयुक्त नमुना अभ्यासका प्रश्नको प्रकृति	31
4=8=1=1	युक्तिसामु शक्ति टिक्दैन	31
4=8=1=2	साने र ठूले	31
4=8=1=3	युमादेवीको अवतरण	32
4=8=1=4	युधिष्ठिरको परीक्षा	32
4=8=1=5	मानिस नै देवता	32
4=8=1=6	श्रीकृष्णको पराक्रम	32
4=8=2=	कथामा प्रयुक्त व्याकरण सम्बन्धी अभ्यास	32
4=82=1	नाम र सर्वनाम	32
4=8=2=2	वचन	33
4=8=2=3	क्रियापद	33
4=8=2=4	काल	33
4=8=2=5	करण र अकरण	33
4=8=2=6	पूर्ण र अपूर्ण पक्ष	33
4=8=2=7	आदर	33
4=9	पाठ्यक्रमअनुरूपताको स्थिति	34
4=9=1	सुनाइ र बोलाइ	35
4=9=2	पढाइ	35
4=9=3	लेखाइ	35
4=10	पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तकको सम्बन्ध	37

अध्याय पाँच
सारांश निष्कर्ष र प्रयोग

5=1	सारांश	38
5=2	निष्कर्ष	39
5=2=2	सबल पक्षहरू	40
5=2=2	दुर्बल पक्षहरू	40
5=3	सुझावहरू	41
5=4	प्रयोग / कार्यान्वयन	41
5=4=1	नीति निर्माणतहमा सहयोग	42
5=4=2	प्रायोगिक क्षेत्रमा सहयोग	42
5=4=3	भावी अनुसन्धातालाई सहयोग र सम्भावित शोधशीर्षकहरू	43

तालिकासूची

पृष्ठ

तालिका नं. १ कक्षा ६ को नेपाली पाठ्यपुस्तकमा समाविष्ट कथाको वर्गीकरण २०

तालिका नं. २ कथाका वाक्य र अनुच्छेदको विभाजन २७

तालिका नं. ३ वाक्य संरचनाको गणना तालिका २७

तालिका नं. ४ विकारी शब्दको गणना तालिका २८

तालिका नं. ५ अविकारी शब्दको गणना तालिका २९

तालिका नं. ६ बनोटका आधारमा शब्दभण्डारको वर्गीकरण २९

तालिका नं. ७ स्रोतका आधारमा शब्दभण्डारको वर्गीकरण ३०

सङ्क्षेपिकृत शब्दसूची

क.स.	सङ्क्षिप्त रूप	पूर्णरूप
१.	अ. प्र.	अप्रकासित
२.	क्र. स.	क्रम सङ्ख्या
३.	त्रि. वि.	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
४.	नं.	नम्बर
५.	नि. मा.	निम्न माध्यमिक
६.	पृ.	पृष्ठ
७.	नेपाशि	नेपाली शिक्षा
८.	एम. एड.	शिक्षाचार्य